

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ФЕНОМЕНУ ІНВЕСТИЦІЙ

Бурлака В.Г., к.е.н., начальник відділу економіки електроенергетики та нових технологій
ВП «Науково-проектний центр розвитку ОЕС України» ДП «НЕК «Укренерго»,
Burlaka.VG@ua.energy

Інвестиції є неодмінним чинником економічного зростання. Без них неможливе розширене відтворення. І навіть для підтримання виробництва на одному рівні, тобто для простого відтворення, також необхідні інвестиції. Для технологічного оновлення виробництва, його реструктуризації та диверсифікації з метою підвищення ефективності й конкурентоспроможності необхідним є поєднання інвестицій з інноваціями.

Людство постійно використовує уречевлені результати праці минулих поколінь і уречевлює частину своєї праці для використання майбутніми поколіннями. Без цього, тобто без нагромадження, інвестування, неможливий економічний прогрес людства. Саме в нагромадженні уречевленої праці реалізується технічний прогрес, який є засобом економічного прогресу.

З іншого боку, інвестиції є результатом виробництва. Чим ефективніше господарювання й розвиненіша економіка, тим вищий рівень як споживання, так і нагромадження. І навпаки, як це має місце в Україні, – низький економічний рівень у результаті неефективної системи господарювання дуже обмежує як інвестиційні можливості більшості підприємств, так і споживання й заощадження більшості громадян.

Дослідження поняття інвестицій є одним з етапів пізнання суттєвих закономірностей відтворення як виробничого капіталу, так й економічної системи загалом. У науковій літературі зустрічаються різні погляди на суть інвестицій. У найбільш широкому розумінні інвестиції в сучасній економічній науці розглядають як процес використання капіталу з метою його примноження.

На макроекономічному рівні визначається національний прибуток (суспільний продукт) як сума заробітної плати та прибутку чи споживання з додаванням чистих інвестицій, що отримуються після вилучення амортизації з валових інвестицій. Інвестиції в даному випадку виступають як частина сукупних видатків на нові засоби виробництва (виробничі або фіксовані інвестиції), інвестиції у нове житло і приріст товарних запасів.

На мікроекономічному рівні інвестиції розглядаються як процес створення нового капіталу (включаючи засоби виробництва і людський капітал) на підприємствах та в галузях. Тут інвестування основного капіталу видозмінюється відповідно до спеціалізації окремих об'єктів, але за змістом залишається ідентичним загальним економічним принципам обліку та оцінки його ефективності.

У фінансовій теорії під інвестиціями розуміють придбання реальних або фінансових активів, тобто це сьогоденні витрати з метою отримання в майбутньому вигоди.

В усіх випадках джерелом приросту капіталу і мотивуючим двигуном інвестування виступає отриманий від них прибуток. На практиці спостерігають три форми послідовності процесів вкладання коштів і отримання прибутку від інвестицій: послідовний, паралельний та інтервальний.

Інвестиції як економічне явище здавна привертала й привертають увагу вчених різних країн. Вивчення точок зору на природу інвестицій, викладених у класиків політичної економії, сучасній вітчизняній і зарубіжній літературі, дозволило зробити висновок про суттєві розбіжності в трактовці цього терміну.

Згідно з енциклопедичним визначенням термін «інвестиції» походить від латинського слова «investo», що означає «одягаю». Більш детально розглядає поняття проф. І. Бланк, який пов'язує безпосереднє походження цього слова від «invest», що означає «вкладати».

Зовсім інше тлумачення у Ю. Кудінова, який визначає його від англійського слова «investment», або капітальні вкладення. Спеціалізований термінологічний словник з інвестицій вкладає у зміст цього терміну процес використання грошей з метою отримання більших грошей, добування прибутку, або досягнення приросту капіталу, або першого і другого разом узятих.

Багато авторів ототожнюють термін «інвестиції» і «капітальні вкладення», розглядаючи це поняття як сукупність витрат, які реалізуються у формі довгострокових вкладень капіталу в галузі економіки (виробничі фонди). На думку І. Кузнецової, інвестиції у відтворення основних фондів і на приріст матеріально-виробничих запасів здійснюються у формі капітальних вкладень.

У той же час відомо, що інвестиції можуть бути використані й на поповнення обігових фондів і придбання різних цінних паперів (акцій, облігацій) і окремих нематеріальних активів (патентів, ліцензій, «ноу-хау»). Капітальні вкладення можна вважати тією частиною інвестицій, яка спрямована на оновлення і створення основних виробничих фондів.

До інвестицій відносять і «споживчі інвестиції» – придбання побутової техніки, автомобіля, квартири, нерухомості тощо. У даному випадку кошти вкладаються в особисте довгострокове споживання. Відомий американський економіст П. Самуельсон підкреслював, що ми розуміємо під «чистим інвестуванням», або капіталоутворенням те, що становить собою чистий приріст реального капіталу суспільства (будівлі, устаткування, матеріально-виробничі запаси тощо).

У багатьох авторів інвестиції розглядаються як усяке вкладання грошових коштів. З таким визначенням не можна погодитися. Як відомо, інвестування капіталу може бути у формі рухомого і нерухомого майна, цінних паперів (акцій, облігацій), нематеріальних активів. Гроші безпосередньо нічого не ви-

робляють, а лише виконують функцію опосередкованого забезпечення процесу інвестування. Кошти виконують функцію утворення резервів інвестиційних ресурсів.

Окремі форми інвестицій, насамперед капіталовкладення, носять довгостроковий характер, але інвестиції можуть бути й короткостроковими (наприклад, короткострокові фінансові вкладення в акції, ощадні сертифікати тощо). Деякі автори розглядають інвестиції як капітал, нагромаджений і не використаний для споживання за певний період виробничої діяльності та знову вкладений у виробництво, або як вкладання коштів у покупку з метою отримання прибутку, збільшення капіталу, чи з метою збереження їх вартості.

Законом України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 № 1560-XII інвестиції визначаються як всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) та/або досягається соціальний та екологічний ефект [1]. Відповідно до Закону, до майнових цінностей відносяться все рухоме і нерухоме майно і пов'язані з ним права; грошові кошти, до яких входять цільові банківські вклади і грошові права; цінні папери (акції, облігації та інше) і корпоративні права (наприклад, право власності на пай у статутному фонді); права на користування надрами і використання природних ресурсів. Поняття «інтелектуальні цінності» охоплює незапатентовані («ноу-хау») технічні, технологічні, комерційні та інші знання, оформлені у вигляді технічної документації, навиків і досвіду; авторські права, права на винаходи, корисні моделі, промислові зразки (обов'язково легалізовані на території України).

Досвід інших країн переконує, що ефективне здійснення структурної трансформації економіки можливе при умові залучення усіх джерел фінансування інвестицій.

В організаційно-фінансовому відношенні джерела фінансування інвестицій розподіляються на власні кошти підприємств (амортизаційні відрахування, прибуток, виручка від реалізації майна, мобілізація внутрішніх активів та інші грошові накопичення); позичкові кошти (кредити банків, позички фінансово-інвестиційних груп, кошти від розміщення акцій підприємств, кредиторська заборгованість); централізовані ресурси (бюджетні асигнування і пільгові інвестиційні державні кредити); іноземні інвестиції (внески в статутні фонди і купівля контрольних пакетів акцій підприємств, кредити міжнародних банків) та кошти окремих громадян.

На формування внутрішніх джерел інвестицій можна цілеспрямовано впливати методами державного економічного регулювання (бюджетно-податковою та амортизаційною політикою, діяльністю грошового і фондового ринків, кредитною та емісійною політикою Національного банку. Перелічені вище джерела створюють масу фінансових ресурсів, яка контролюється за величиною і напрямками руху.

На рівні держави можна виділити два види інвестицій – фінансові й виробничі. До фінансових треба зарахувати вкладання коштів у купівлю акцій, облігацій та інших цінних паперів. До виробничих належать кошти, вкладені безпосередньо у виробництво для його модернізації та на купівлю новітніх технологій.

Приватні інвестиції направляються в ті галузі виробництва, які мають високу рентабельність, тобто де є гарантія, що впровадження в них новітніх технологій дасть змогу одержати високі прибутки. Державні інвестиції направляються, як правило, на пріоритетні напрями розвитку виробництва через бюджет чи довгострокові кредити.

Для обліку, аналізу і планування інвестиції класифікують за окремими ознаками. У світовій практиці використовуються узагальнюючі показники – валові і чисті інвестиції, в основу розрахунку яких покладені джерела їх фінансування.

Валові інвестиції (брутто) складаються з відрахувань від прибутку підприємств, частини матеріальних запасів і амортизаційних відрахувань, які використовуються на нове будівництво, придбання засобів виробництва і на приріст обігових коштів. Джерелом чистих інвестицій (нетто) є новостворена вартість, або заощаджувана частина чистого доходу. На рівні підприємства мобілізація чистих інвестицій проходить за рахунок підприємницького доходу (самофінансування) і за рахунок кредиту, тобто залучених коштів на ринку позичкового капіталу.

Динаміка показника чистих інвестицій віддзеркалює характер економічного розвитку країн на різних історичних етапах. Так, коли сума чистих інвестицій негативна, то це відображає зниження виробничого потенціалу і як наслідок цього спостерігається падіння обсягів продукції (держава «проїдає свій капітал»). Коли сума чистих інвестицій дорівнює нулю, то це ознака відсутності економічного росту (держава «топчеться на місці»). І нарешті, коли сума чистих інвестицій позитивна, то це відповідає стадії розвитку (держава «з економікою, що розвивається»).

Список використаних джерел:

1. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII. Дата оновлення: 08.06.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12> (дата звернення: 21.02.2019).